

ÅRSMELDING 2022

LILLESAND BY- OG SJØFARTSMUSEUM

Ingeborg og Gudrun Steindal. Ingeborg ble skutt på Kystfortsområdet på Justøya i 1944.
Foto utlånt av Greta Birgitte Jaksholt

KRIGSSKJEBNER

I 2022 holdt museet sesongåpent fra 15. juni til 14. august. Temaet for årets utstilling var «KRIGSSKJEBNER». Det var fokus på mennesker fra eller med tilknytning til Lillesand med sterke historier og opplevelser fra krig. Noen hadde vært soldater eller FN-utsendinger, noen hadde vært krigsseilere, noen var ofre for krigsbrutaliteter, noen var flyktninger. Og noen hadde opplevd å vokse opp som barn av foreldre på 'feil side' eller som barn av krigspregede foreldre.

Det samlede besøkstall i 2022 kom opp på 9.900 personer, hvorav 1.193 barn. Også dette året var Kulturnatta, den 21.10, en overveldende opplevelse med over 440 barn og rundt 150 voksne besøkende i løpet av 2 timer. En stor innsats i både museumsbakgården, i og bak Museumsbutikken og på Tollboden av gode hjelpere, kunstnere, fortellere og nifse spøkelses!

Snekkergruppa ved museet har laget en fin utendørs scene til museumsbakgården, og takket være flotte tilskudd til storskjerm, kunne vi her avholde åpningsfest, foredrag og filmvisning i sommersesongen og til Kulturminnedagene. Sommerforedragene var relatert til temaet om krigsskjebner.

Som noe helt nytt, har vi innledet et spennende samarbeid med LOR, Landsorganisasjonen for Romanifolket. Det har medført en utvidet utstilling på museet om De reisende (de som før ble kalt fanter) og flere egne foredrag, blant annet for skoleklasser. Museet var involvert i redningen, og senere en spektakulær midlertidig flytning, av det siste huset etter De reisende på hele Sørlandet (fra den tiden de ble tvunget i land). Huset stod på Stykkene. Nå er det planer om å finne en permanent tomt.

OMTALE:

Museet har utover mange avisartikler i Lillesands-Posten, også vært presentert i ukebladene «Vi Menn» og «Lev Landlig» og i «Blindleia». Dessuten var vi på NRKs Sørlandssending og i Dagsrevyens Distriktssending. AgderTV laget en fin film om museets sommerutstillinger. Butikken Allehånde laget reklamebilder fra Markusrommet.

Fra studioet i NRK: Programleder Eirik Damsgaard, Emma Elisabeth Vennesland og Anne Sophie

BESØKSTALL:

Vi har hatt besøk av mange turister, av lillesandere, skoleklasser og hyttefolk. Totalt har vi i 2022 hatt **9.900** registrerte besøkende. Blant våre besøkende var det **1.193** registrerte barn og unge. Entrè i hovedbygningen var kr.50,- for voksne og kr.10,- for barn. Det var gratis adgang for alle skoleklasser, krigsveteraner, flyktninger og andre krigsskjebner.

Besøkstellersen i hovedbygningen viste **20.468 (40.936)** besøkende gjennom 2022, bortsett fra i mars, da den var ute av drift. Besøkstellersen er et normalt registreringsverktøy i både museumsverdenen og på biblioteker. Tallet er dividert med to for å ta høyde for inn-ut-besøk.

www.lillesandmuseet.com

Museets hjemmeside, hadde ca.181.000 klikk i 2019. Siden blir stadig mere omfattende og har godt over 200 undersider. Dessverre har internettutbyderen gått over til et nytt registreringssystem som vi ikke lenger har tilgang til. Det betyr at vi fra 2020 ikke har registrert besøksklikk. Lillesand kommune kan dessverre ikke drifte den.

www.facebook.com/Lillesandmuseet

Mange besøker museets nyheter på Facebook. Denne siden har nå **824 'likes'** og **860** følgere, og nye kommer stadig til, uten markedsføring. Noen må også slettes.

På Facebook har vi en egen side for Museumsvenner med **587** medlemmer. Til dette må det tilføyes at vi stadig mottar henvendelser om ønsket medlemskap som ikke innvilges på grunn av mulighet for spam. Se: www.facebook.com/groups/277364898969756/

OMVISNINGER

Vi har hatt ca **250** omvisninger gjennom 2022, de fleste i sommersesongen. Mange fikk høre Lars Harstad fra LOR fortelle om De reisende. Åtte 5.klasser har fått innføring om Lillesands første offisielle innbygger, Jakob Justssøn Ulv, i et arrangement under Den kulturelle skolesekken. Dette var det Hilde Eskild, Anne-Marie Voje Steen og Terje Ellefsen som stod for. Utover mange andre skoleklasser, og deriblant også Valstrand skole fra Birkeland, kom samtlige av kommunens 8-klasser på historisk omvisning som del av et leirskoleopphold i september. Skoleelever kommer alltid gratis inn.

MUSEUMSUTSTILLINGENE

Årets plakatt

Torkjell Nyberg, 1925-2022.

Kjell og Leroy Govertsen, Foto: Ellen G. Trøgstad

«**KRIGSSKJEBNER**» var hovedtemaet på museet i 2022, og var en oppfølger til utstillingen i 2020, da temaet var «Da krigen kom til Lillesand».

Lillesand regnes ofte som en idyllisk småby. Derfor er det overraskende å høre de mange dramatiske krigshistoriene fra folk med tilknytning til kommunen. Det gjaldt 1. verdenskrig, 2. verdenskrig, Koreakrigen, Afghanistan, Sudan, krigene mellom Kina-Japan, India-Kashmir, Eks-Jugoslavia, Ukraina og mange flere. I kommunens befolkning er det mennesker som har sett ufattelige lidelser på nært hold. Og på kirkegårdene ligger skjebner fra mange av de forgagne kriger. Tidsperspektivet strakte seg fra 1640 – 2022!

Utstillingen fortalte om flyktninger fra konfliktområder, krigsseilere, motstandsfolk fra 2. verdenskrig, noen av dem som har vært utsatt for mineulykker i selve kommunen vår, utsendt militært personell for Nato, utsendt helsepersonell gjennom Kirkens Nødhjelp og andre lillesandsfolk som havnet i fangeleirer bl.a. i Tyskland, Japan og Frankrike. Også barn av krigenes mange skjebner fortalte sine historier, om det var som barn av krigshelter eller som barn av en nazist eller en tysk soldat.

Vi hadde til årets visning tatt opp 10 intervjuer spesielt for utstillingen med Kåre Dag Helling, Dag Svindseth, Greta Birgitte Jaksholt, Gorm Helge Grønli Rudschinat, John Olsen, Arne Eilertsen, Erlend Helling Larsen, Owais Ahmed Bazaz fra Kashmir, Jawad Naderi fra Afghanistan og Torkjell Nyberg. Sistnevnte døde dessverre i desember 2022, klar, klok og veltalende til det siste. Intervjuene ble filmet av Bjørn Steen Vennesland og redigert av Karianne Harrendran. Museumsbestyrer hadde regien.

Utover dette hadde vi et lydopptak med Sigrun Gauslaa, Lillesands-Posten tidligere redaktør, som satt i konsentrasjonsleiren Ravensbrück under andre verdenskrig. Vi fikk tillatelse til å vise filmen «Krigsseilerne» av Eilert Munch Lund og dertil Kjell Rosenbergs seks intervjuer med krigsseilere fra Lillesand i regi av Helge Røed. Vi viste også en bildeserie av tyskere på Justøya under andre verdenskrig, sett innenfra.

Selve utstillingen viste bilder, fotoalbum, avisartikler og objekter knyttet til krigshistoriene, så som Kåre Dag Helling's fars gullklokke og giftering som ble returnert fra konsentrasjonsleiren Natzweiler etter rundt 70 år. Owais Ahmed Bazaz lånte ut et treskjæringskabinett fra Kashmir. Kashmir er stadig utsatt for krigsovergrep fra India. Bjørn Furuborg fra Kristiansand lånte ut en komplett FN-uniform. Videre var det russiske krigsfangearbeider (Det var en del russiske krigsfanger på Justøya) og mye annet.

Noen av krigsskjebnene fra Lillesand

Utstillingstablået om Ingeborg Steindal (Se bildet på side 1), som ble skutt på mystisk vis på Kystfortet på Justøya i 1944, har vært en skjebne som har rørt mange. Vi har 4 ulike vitneforklaringer på hvordan hun døde, fortalt av 4 troverdige vitner, og muligens vil vi grave litt mer i dette, nå som mange arkiver i Tyskland er blitt åpnet.

Midt på sommeren fikk museet en sensasjonell gave av dykkeren Johnny Govertsen: En optisk gassmaske, som var blitt funnet på dekket av eskortefartøyet «Mosel» som ble bombet utenfor Justøya i 1944. Denne type maske ble brukt av observatører på skip, og de måtte spesialkonstrueres for å kunne brukes sammen med kikkerter. Sommerguiden Håkon Bjerkstad laget straks et monter til den, så den kunne utstilles umiddelbart.

Karianne Harrendran laget en tro kopi av en hornmine. Denne ble vist sammen med historiene og bildene av blant annet de to guttene fra Justøya, Kjell og Leroy Govertsen Mæbø som døde i en mineulykke i 1945 (Se bildet av dem på s.3). Karianne stod også for kopien av en torpede i 70% størrelse som apropos til de mange krigsseilerne som opplevde torpederinger. Fotograf Trygve Emil Tønnessen stod for fotoforstørrelser og for god hjelp på mange måter.

UTSTILLINGER PÅ TOLLBODEN

I Tollbodens venstre del mot sjøen ble det vist en åpen utstilling med bilder av mennesker fra Lillesand med ulike krigsopplevelser.

I 2. etasjen var Tollmuseet åpent.

Tollbodens høyre del bød på mange skiftende kunsthåndverksutstillinger gjennom hele sommeren under kyndig ledelse av Christian Muri Clemetsen. Alle holdt åpent samtidig med hovedmuseet.

Tollboden 2023 m. bl.a. Roald, Evy og Kjersti. Museumsbutikken: Lise, Jonathan og Jonathan Kvalbein

MUSEUMSBUTIKKEN -

holdt åpent gjennom hele sesongen med samme åpningstider som museet. Det er frivillige med butikksjef Jonathan Sanders og Lise Andersen i spissen som driver butikken. Sommerhjelperne ved museet har også trådt til.

I annekset bak Museumsbutikken viste vi den gamle landsbybrønnen og «Markusrommet». Rommet er etablert nøyaktig etter boken «Kilden eller brevet om fiskeren Markus» av Gabriel Scott. Som kystfiskerhjem er det også representativt for hvordan småfolk hadde det langs kysten vår.

SAMARBEID MED LOR (Landsorganisasjonen for Romanifolket)

I rommet mellom butikken og Markusrommet laget vi en utstilling om De båtreisende i samarbeid med LOR. Dette samarbeidet ble utvidet til også å ta vare på Sørlandets siste hus etter De båtreisende. Se eget avsnitt om dette på s.13.

Fra utstillingen om De reisende. Satt opp med hjelp av tidligere museumsbestyrer Kai Holm

VINDUSUTSTILLINGER

I vinduene ut mot Nygårdsgata hadde vi i 1.etasje en utstilling med blant annet en motorsykkle med sidevogn som tyskerne etterlot i Lillesand i 1945. Den eies nå av Olav Johan Heldal som lånte den ut til museet. I 2.etasje var det et stort bilde av Gudrun og søsteren Ingeborg som ble skutt på Kystfortet på Justøya i 1944. I 3.etasje hang bildet av Dag Svindseth i FN-uniformen fra da han tjenestegjorde i Afghanistan. Alle tre tablåer var med henvisning til hovedutstillingen om «Krigsskjebner.» I desember hadde vi juleutstillinger i de tre etasjevinduene.

I MUSEUMSBAKGÅRDEN var det omvisning i de faste utstillingene alle åpningsdager kl.13.00. Det var populært, og det var sommerguidene som stod for dem.

Også i 2022 ble det plantet poteter i museets forhave. Da planten kom til Europa var bruken ukjent, så det ble moderne å plante poteter for blomstenes skyld. Det gjorde vi så på museet, men vi høstet potetene også!

ARRANGEMENTER

MUSEUMSÅPNINGEN

Onsdag, den 15.juni åpnet ordfører Einar Holmer-Hoven opp for museumssesongen, og samtidig ble den nye scenen i bakgården innviet, se eget avsnitt om denne på s.11.. Professor Berit Eide Johnsen holdt et foredrag om Napoelonskrigene, Lars Harstad fra LOR fortalte om De reisende. Johan Knudsen, Vidar Sørboten, Bjørn Knudsen og Pål Osjord tok den nye scenen i bruk til både foto- og filmvisninger og opplesninger. Finn Bendixen og Dag Ellefsen underholdt med musikk.

Einar Holmer-Hoven, Berit Eide Johnsen og Lars Harstad.

Finn og Dag spiller i bakgården

FOREDRAG OG FILMVISNINGER

Gjennom sommeren hadde vi **foredrag** hver onsdag. Filmregissør Eilert Munch Lund viste filmen «Krigsseilerne». Han har lagt ned en fabelaktig innsats for å samle stoff om temaet. Etnolog og forsker Kathrin Pabst fra Vest-Agder-museet holdt et spennende foredrag om familiehemmeligheter etter 2. verdenskrig. Forfatter Geirr H. Haarr fortalte om senkningen av «Rio de Janeiro», og forfatter Gorm Helge Grønli Rudschinat fortalte om oppveksten som tyskerunge. Alle var relatert til temautstillingen på museet og ble avholdt uten honorar. Foredragene var godt besøkt og veldig populære, og vi var heldige med været. Det hadde betydning fordi de ble avholdt ute i museumsbakgården fra vår nye scene.

Noen av foredragsholderne i 2022:

Eilert Munch Lund, Kathrin Pabst, Geirr Haarr, Gorm Helge Rudschinat Grønli, Jo van der Eynden, Jan Robert Ljore og Pål Osjord

KULTURMINNEDAGEN 2022

Temaet for **Kulturminnedagen 2022** var «I kulturens tjeneste: De frivillige.» Arrangementet var et samarbeid mellom Lillesand kommune (LK), Vestre Moland og Lillesand Historielag (VMLH) og Lillesand by- og sjøfartsmuseum. Det var velkomst ved kultursjef Magne Haugen (LK) og Elisabeth Franck Danielsen (VMLH).

Forfatter Jo van der Eynden holdt foredrag om betydningen av frivillighet, og filmregissør Jan Robert Ljore viste filmen om «Gamle Oksøys venner» og om frivillig arbeid ellers i Norden. Pål Osjord, som er en sentral representant for De frivillige ved museet, holdt et originalt opplegg om «En illustrert tidsreise med Flaksvandsbanen». Pål Osjord hadde også

barneverksted med fremstilling av gallionsfigurer i tinn. Visesangeren Jan Engervik holdt konsert, og frivillige ved museet hadde åpne verksteder. Det var både fotograppa og kunstverkstedet på Tollboden, snekker- og veveverkstedet, åpen Museumsbutikk med utstillingene bakenfor, samt visning av registreringarbeid innenfor gjenstander, bøker, tekstiler og foto. Her kunne vi oppleve det frivillige arbeidet i praksis!

BYVANDRINGER

Terje Ellefsen hadde byvandring alle torsdager i juli, hvor han startet i museumsbakgården. Dette har vært etterlengt lenge. Det var Kulturkontoret som stod for det praktiske.

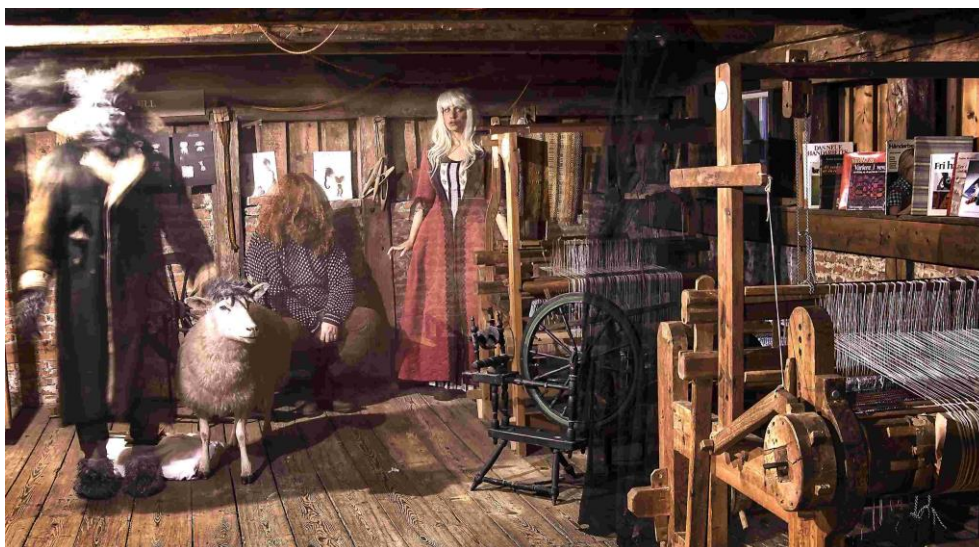
VERVENDAGEN

Museet deltok på Vervendagen i samarbeid med LOR, hvor det var musikalske innslag av artister fra De reisende.

KULTURNATTA 2022

Kulturnatta er et samarbeid mellom Handelsstanden og kommunen/museet. I 2022 ble den feiret 21.oktober, og museet stilte med fullt batteri. Over **440** barn og 150 små voksne besøkte museet denne kvelden! Museumsbutikken holdt åpent, Lars Harstad fra LOR fortalte om De båtreisende og Anders Bjørnholmen fortalte om Gabriel Scott og fiskeren Markus. På Tollboden var det to konserter med Terje Ellefsen og band, og utenfor laget Christian Muri Clemetsen og Erlend Helling Larsen en vindmølleinstallasjon hvor man kunne produsere strøm ved å sykle! Med så mange involverte og så høyt besøk, måtte vi ha ekstra vaktmannskap med Sylvi Moldal og Åshild Danielsen. I tillegg var Lise Andersen, Hege Marie Holthe, Gabriel Flørenes Knudsen med som frivillige.

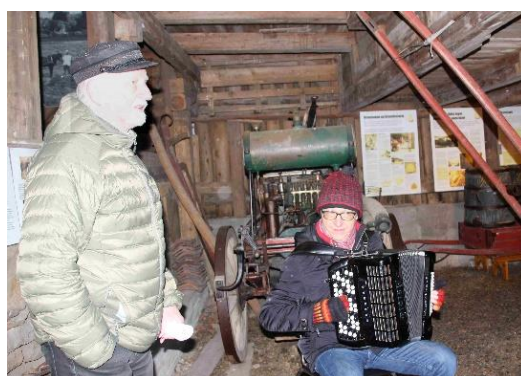
I museumsbakgården var det nifse spøkelses med historisk tilknytning til Lillesand. I fjøset ble barna skremt av den uhyggelige enken etter Kristian Lofthus (Karianne Harrendran), og i kjelleren satt Ole Høiland (Magne Haugen) og angret på at han la veien om Lillesand. Lillesands første innbygger, Jakob Justssøn Ulv (Carl Jon Hansen), går nå som bekjent igjen som varulv. I matrosboligen satt en matros fra Den flyvende Hollender (Bjarne Berntsen), mannskapet får én fridag i året, og den ville matrosen gjerne bruke til å hvile ut i på museet. Han ble mektig sinna da folk kom og forstyrret ham hele tiden!

Kulturnatta: Spøkelsene samlet! Fotograf Frode Eldegard Mindrebø

JULVEFESTEN: FEIRING AV DE FRIVILLIGE

Til jul feiret vi den store frivillige innsatsen som ble nedlagt for museet gjennom året med en *JULVEFEST*. Her ble museets ærespris delt ut, *JULVEPRISEN*. Prisen ble overrakt av ordfører Einar Holmer-Hoven, og *ÅRETS JULV* ble Vidar Sørbotten for sin store innsats på mange vis gjennom flere år, både ved styreverv i Museumsvennene, primus motor på snekkerverkstedet og aktiv i Fotogruppa.

Vidar fikk julveprisen av ordfører Einar Holmer-Hoven. Dag Ellefsen hjalp med lyd og Magne Haugen spilte.

Julvefesten ble feiret ute i museumsbakgården, og selv om det ikke var sne, var det bitende kaldt. Vi klarte å holde varmen og fikk kjempegod risgrøt og gløgg fra Dovre. Kultursjef Magne Haugen underholdt med julemusikk og fellessang. Til sist var det julefortellinger i Fjøsokinoen ved Pål Osjord og Anne Sophie.

Julvediplom.

Gjester på frivillighetsfesten. Pål Osjord og Anne Sophie Høegh-Omdal forteller.

JULEMARKEDET

Julemarkedet måtte siste år flyttes til Middelskolen på grunn av været, og året før ble det avlyst på grunn av Korona, så det var hyggelig at vi i 2022 endelig kunne videreføre tradisjonen. Dette er et samarbeid med Rotary, og markedet ble avholdt i Rådshusparken og inne i museumsbakgården. Museumsbutikken holdt åpent og det samme hadde snekkerverkstedet med Vidar Sørbotten og Pål Osjord. Her hadde Pål laget oppgaver til et barneverksted hvor ungene fikk prøve seg på å lage små, fine juletrær. Det var veldig populært. Åshild Danielsen var med som ekstra hjelper, og Kirsti Nyquist passet butikken.

STØTTEAPPARATET RUNDT MUSEET

MUSEUMSNEMNDA

Museumsnemnda har en sentral oppgave som støtteorgan for museet og forum for museale drøftelser. Nemnda har gjennom året avholdt 8 møter. Følgende er medlemmer av museumsnemnda for perioden 2019-2023: Hege Marie Holthe (leder), Elisabeth Franck Danielsen (sekretær), Styremedlemmer: Lise Andersen, Jo van der Eynden, Gabriel Flørenes Knudsen og Jonathan Sanders. Varamedlem: Bente Sophie Ribe Lauritzen.

Nemndsmedlemmer har hjulpet til som vaktmannskap ved arrangementer og på dugnadsarbeid. Jo van der Eynden holdt foredrag på Kulturminnedagene og har bidratt med museal kunnskap, også på museets vegne med historiske plansjer i forhold til Lillesand Sjømannsforening og deres utstilling om livbåten Castor II. Utstillingen åpnet i et eget rom på Tollboden i 2022. Lise Andersen har bistått med faglig ekspertise i forhold til museets tapeter, foruten aktiv deltakelse i Museumsbutikken sammen med Jonathan Sanders.

Nemnda er legatstyre for Fam. Henrik Hansens legat, men det ble ingen utbetaling i 2022 (på grunn av lavt rentenivå).

LILLESAND BY- OG SJØFARTSMUSEUMS VENNER

Venneforeningens styre består av Jonathan Sanders (formann og kasserer), Turid Anonsen (sekretær), og styremedlemmene Dag Ellefsen, Anna Karin Thorup Bjorvand og Åse Bach Kristensen. Varamedlemmer er Inger Mosgren og Vidar Sørbotten. Valgkomiteen består av Åsne Svendsen, Anders Bjørnholmen og Elin Hegli Bugge. Carl Jon Hansen står for regnskapet, revisor er Jan Kristian Voje Steen. Venneforeningen har avholdt 4 styremøter i 2022, og de har 121 medlemmer. Det ble arrangert to medlemsturer dette året, med en tur til Nes Jernverk og en tur til Kuben i Arendal.

Styret i venneforeningen, 2022.

Noen av de frivillige ved museet, høsten 2022

DUGNADSARBEIDET VED MUSEET

*Totalt ble det registrert **658 oppmøter** av frivillige i 2022. Det ble registrert **2190 nedlagte arbeidstimer**. Tallet er egentlig høyere, siden en del av det frivillige arbeidet ikke blir registrert. De frivillige har selv bestemt oppmøtene. Skulle de som ble notert ha fått betaling, for eksempel med kr.200,- pr. time, hadde det tilsvart rundt kr.440.000,-!*

Utover det store arbeidet som legges ned i Museumsbutikken, har det vært en flott innsats i dugnadsgrupper innenfor registrering av foto, tekstiler, gjenstander og bøker, snekker- og veveverksted, fotografering/scanning og utstillingsarbeid, vakt hold og arrangementshjelp, opplesing (i Markusrommet, i utstillingen om De reisende og i fjøset), hagearbeid og drift av kunstutstillingslokaler.

MUSEUMSBUTIKKEN

Museumsbutikken drives av frivillige ved museet, og overskuddet fra salget skaper et økonomisk fundament for selve museets virke. Dessuten er butikken en fin attraksjon i seg selv. Vareutvalget gir et godt innblikk i hva som produseres av kunsthåndverk i området vårt, i tillegg til eldre og nyere lokallitteratur og suvenirer. Museumsbutikken holdt åpent i hele museums sesongen og i adventstiden. Dette er mulig takket være flott innsats fra butikkansvarlig, Jonathan Sanders og medhjelperne Lise Andersen, Inger Mosgren, Bente Dreessen, Åse Bach Kristensen, Turid Aanonsen, Thorleiv og Maude Thorstensen, Anne Marie (Mie) Gaustad, Kjersti Nyquist, Randi Jeppesen og Anne Sophie Høegh-Omdal. Sommerhjelperne Ebba Franck Bronder og Jonathan Kvalbein hjalp også til.

Brutto kr.120.000,- kom inn på Museumsvennens konto i 2022, før fratrukk, og museet fikk kr.40.000,- til innkjøp av bl.a. IT-utstyr og fotoførstørrelser. Snekkergruppa fikk kr.20.000,- til innkjøp av verktøy.

FOTOGRUPPEN

Fotogruppen fikk Frivillighetsprisen 2021 av Lillesand Kommune. For å gi noe tilbake til Lillesand – og for å vise det viktige arbeidet som nedlegges – gav de en flott offentlig fotovisning med gamle lillesandsbilder i kinoen i oktober. De hadde også fotovisning på museumsåpningen da den nye scenen ble innviet. Det var fint, for mange er ikke klar over det store arbeidet museets fotogruppe gjør. Bildene herfra blir sjelden kreditert med museets navn, siden de stort sett bare publiseres med **Agderbilder** som kilde. Det er gratis å downloade bildene fra Lillesand i mindre format, som en service fra museet til Lillesands innbyggere.

Se link til siden her: <https://agderbilder.agderfk.no/fotoweb/archives/5011-Lillesand-by-og-sj%C3%B8fartsmuseum/>.

Som noe helt nytt i 2022 innledet vi samarbeid med Emma Elisabeth Vennesland. Hun legger ut bilder fra museets bildebase i Lillesands-Posten.

Emma skriver om bilder fra gamle Lillesand som er lagt ut av fotogruppen på museets side på Agderbilder. Hun startet i juli og har en fast avtale med Lillesands-Posten om å legge ut ett bilde med bakgrunnsstoff i måneden. Hun gjør en svært grundig research i forkant, så det er en fornøyelse å lese dem.

Fotogruppen holder til på Tollboden. Vi har fått tilgang til mange interessante fotoalbum, og til nå er 2.971 av bildene blitt scannet, beskrevet og lagt ut på nett. Abonnement på Agderbilder koster kr.5.500,- i året, som betales av museets driftsbudsjett, i tillegg til kostnader til programvarer. Prosjektet «Bygdeboka» har inngått fotosamarbeid med museet og deler på utgiftene. Fotogruppen består av Bente Dreessen (skanner), Arild Mollestad, Vidar Sørbotten, John Gustav Johansen, Bergliot Øie Johansen, Johan S. Knudsen og Tom Svennevig. Svein Eirik Aslaksen har tatt det store overordnede ansvaret inntil videre, men han ønsker erstatning på sikt.

Fra en artikkel om fotoarbeidet, 3.12.2021 av Christian Nørstebø/LP

Torodd Hansen

(1955-2022)

var et viktig medlem av foto-gruppen med sitt inngående kjennskap til slektsforskning. Det var et stort sjokk for oss alle da han brått gikk bort den 11. juni 2022.

REGISTRERING:

Gruppene som står for tekstil, bok og gjenstandsregistrering arbeider jevnt og trutt. Rundt 1.800 gjenstander er nå digitalisert i museumsprogrammet Primus, hvorav 344 er lagt ut på Digitalt museum. De kan sees her: <https://digitaltmuseum.no/search/?q=lillesand+by-+og+sj%C3%B8fartsmuseum>. Abonnementet betales av kommunens IT-budsjett. Det er 'primus motor' Svein Eirik Aslaksen, Åse Bach Kristensen, Alvhild Gulbrandson og Gerd Meyer Hansen som står for registreringen.

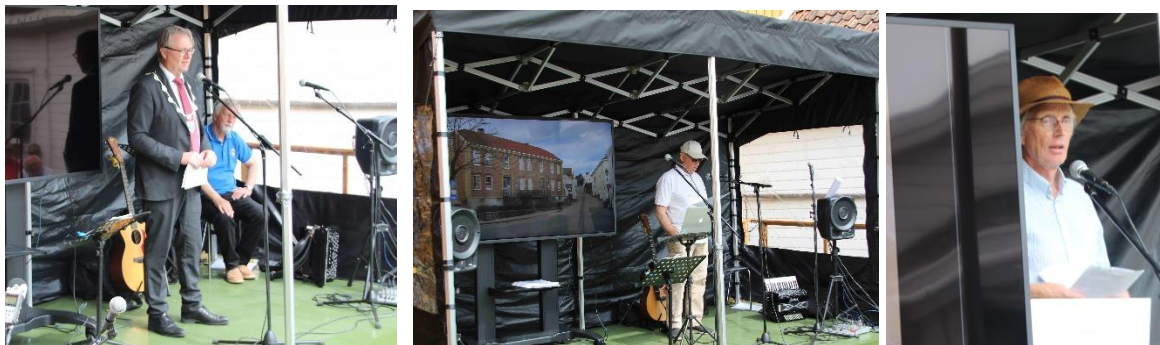
Museets boksamling, hovedsakelig av fag- og lokallitteratur, blir stadig oppgradert av Arild Nilsen og er nå oppe i 763 registrerte titler og 27 kolleksjoner. Boksamlingen vises på denne internettadressen: <https://www.librarything.com/profile/Lillesandmuseet>

VEVEVERKSTEDET

Gruppen består av Solveig Vassbotn, Åsne Svendsen, Inger Mosgren, Marit Gunvaldsen og Åse Bach Kristensen. De holdt åpent verksted på Kulturminnedagsfeiringen.

SNEKKERVERKSTEDET OG UTENDØRS SCENE

Vidar Sørbotten og Pål Osjord, har lagt ned en stor innsats på snekkerverkstedet. Det er laget flere reoler til skolestua, og blokker i blokkmakerverkstedet er blitt satt inn med olje. De har startet arbeidet med å gjøre i stand en tåkelur og å reparere brannvarsleren i bakgården. Dessuten har de deltatt på flere arrangementer med opplesninger og åpent verksted med egne opplegg for barn. Arbeidet med å lage en mobil utendørs scene stod ferdig etter flere års arbeid, hvor også Odd Eigeland var en viktig medhjelper. Den ble innviet på museumsåpningen, hvor også en nyinnkjøpt utendørs skjerm og lydutstyr ble tatt i bruk.

Ordfører Holmer-Hoven innvier scenen.

Johan S. Knudsen og Pål Osjord er noen av fortellerne.

Kostnader til scene, skjerm og lydutstyr ble dekket takket være tilskudd fra Lillesand by- og sjøfartsmuseums Venner, Lillesand Sparebank v/Anne-Grethe Knudsen, Vest-Agder-museet v/Jan Egil Hansen, Aust-Agder museum og Arkiv og Lillesand kommunes IT-avdeling

v/Andreas Brovig. Det gjorde at vi her kunne avholde åpningsfest, fire offentlige foredrag og filmvisning i sommersesongen. Foredragene var relatert til temaet om krigsskjebner. Scenen ble også brukt til arrangementet på Kulturminnedagene.

At scenen er mobil, betyr at den kan skyves inn i den gamle gjødselkjelleren, når den ikke er i bruk. Det var Lillesand kommune ved Teknisk sjef Kjetil Nese og vaktmester Thormod Thomassen som fikk klargjort gjødselkjelleren til scenen på forhånd. Etter at unge mennesker fra Tjenesten hadde gravd ut den sure jorda der inne i fjoråret, måtte taket sikres og deretter måtte det drenering til med en 'blåsebil' og ny grus på jordgulvet. Det ble funnet en del rariteter i jordmassene som ble båret ut, og det har Terje Ellefsen skrevet om i det siste Årsskrift Nr. 18, til Vestre Moland og Lillesand Historielag: «Funn fra museets gjødselkjeller».

GENERELL HJELP

Vi har et korps av frivillige som stiller opp ved arrangementer og annet forefallende arbeid, og her må spesielt nevnes Lise Andersen, Jonathan Sanders, fotograf Trygve E. Tønnesen, Elisabeth Franck Danielsen, Jo van der Eynden, Elin Hegli Bugge, Åsne Svendsen, Vidar Sørbotten, Pål Osjord, Dag Ellefsen, Hege Marie Holthe, Gabriel Knudsen, Terje Ellefsen, Svein Eirik Aslaksen, Åse Bach Kristensen og Alvhild Gulbrandson.

Bjørn Steen Vennesland laget filmopptak for museet, 10 intervjuer ble det til i 2022. Ordfører Einar Holmer-Hoven stilte opp til både museumsåpningen og prisutdeling på julfesten, og bidro dermed til mer høytidelige rammer. Christian Muri Clemetsen sørget for at Tollboden var fylt med kunst- og kunsthåndverksutstillinger gjennom hele sommeren. I tillegg må nevnes fotograf Trygve E. Tønnesen som har bidratt ekstraordinært til de mange forskjellige fotooppdrag, og fotograf Frode Eldegard Mindrebø som fotograferte på Kulturatta.

Fra Lillesand kommune må nevnes Terje Elseth, som har bidratt til trykkingen av mange plakater. Siv D. Risdal Larsen var en god hjelp til kommunale spørsmål. Kultursjef Magne Haugens har bidratt med flotte musikalske innslag, utover hjelp til både dette og hint i museets hverdag. Kommunetorget, Arkivet og Struktur1 er gode å spørre til råds. Kjøkkenet på Dovre, ved Jarle Gauslaa, bidro med super julemat. IT v/Andreas Brovig og hans stab har vært veldig lydhøre overfor museets IT-problemer på alle måter.

GAVER

Museet mottok mange gaver i 2022, ikke minst en mengde med verktøy, en tåkelur, en eldre herresykkel, russisk fangearbeid, foto av gamle Lillesand og en mobil dusj (!) av Roald Halvorsen. Dertil mottok vi blant annet praktbøker av Else Rønnevig, en fin skipskiste etter Kaare Selmer Lindeberg gitt av hans datter Synnøve Boije, 2 pelskraver og en krakk fra Halvor Rismyhr, brodert duk og 16 servietter av Åse Hammer, maleri og bøker av Tom Svennevig og DVD'er av Eilert Munch Lund. Og videre: Brilleetui etter De reisende av Frode Eldegard Mindrebø, boka «Fantefolket» fra 1859 av Øistein Hatlebakk/Ole Z.Torkildsen og utgatte kommunestempler fra Lillesand kommune og mye mer.

SOMMERGUIDER OG HJELPERE

Fenomenale Karianne Harrendran hadde delt lederansvar med museumsbestyrer gjennom sommersesongen, og Olav Hagestad Nag, Jesper Brovig og Håkon Bjerkestad var årets sommerguider. Alle var særdeles dyktige på hver deres vis. Utover guidene, hadde vi også to flinke ekstra sommerhjelpere: Ebba Franck Bronder og Jonathan Kvalbein. Dette gjorde at vi i 2022 rakk over flere ekstra oppgaver, og alt gikk veldig greit. En fin sesong!

Fra v. Jesper Brovig, Ebba Franck Brønder, Anne Sophie Høegh-Omdal, Håkon Bjerkstad, Olav Hagestad Nag og Karianne Harrendran

SAMARBEID

Vi har vært glade for samarbeidet med Gabriel Scott Selskabet, Lillesand Folkebibliotek, Lillesand kommunes kulturkontor, Lillesands-Posten, Vest-Agder-museet (Agderbilder) v/Arve Lindvig, Meta Hansen-huset (billetter), Skiltverkstedet v/Rita Strandmyr, Lillesand Ungdomsskole (omvisninger og leirskoler) og IT-kontoret med leder Andreas Brovig og John Graneng i spissen. Vi har hatt et veldig godt samarbeid med vaktmester Thormod Thomassen, Kjetil Nese og Håkon Boge fra Bygg og Drift, som har vært gode til å sørge for det byggetekniske ved museet i 2021. De stiller også opp for museet med mange av de utlegg det har vært til snekkerverkstedet.

LOR - LANDSORGANISASJONEN FOR ROMANIFOLKET

Et ekstraordinært og viktig samarbeid ble våren 2022 innledet nærmest ved et tilfelle gjennom en videresendt henvendelse fra Øistein Hatlebakk, medlem i LOR, via Agder Museumslag til museet. LOR etterlyste et samarbeid om en utstilling om De reisende. Lillesand by- og sjøfartsmuseum hadde hatt en utstilling om De reisende i 2017, og det var derfor naturlig å svare at vi var interessert i et samarbeid. Og så begynte eventyret!

Bredesen-familien. De fleste av barna ble født om bord i båten. Familien har nå hatt tilhørighet til Lillesand gjennom flere generasjoner.
Dannevig foto, Arendal

Utstillingen på museet, som vi gikk sammen om, viste foruten fotos og dokumentasjon, utstyr som De reisende pleide å lage selv og selge rundt omkring. Populær var også den fine filmen om "Skjærgårdens omstreifere" av Einar Guldvog Staalesen/NRK som ble vist.

Kanskje spesielt i vår tid, hvor nesten alt er regulert, er det spennende å høre om dem som tidligere levde utenfor vanlige rammer.

Under planleggingen av utstillingen, kom Øistein Hatlebakk og museumsbestyrer, til å snakke om huset i Fosselia 14 på Tingsaker som skulle være et hus etter en reisende familie som ble tvunget i land på 1950-tallet. På et senere møte med Lars Harstad, sekretær i LOR, ringte vi nærmest for moro skyld til eieren, Trond Gitmark, og fikk sjokkbekjeden om at huset skulle rives innenfor en ukes tid. Dette var rundt 23. mai 2022. Vi snakket med Øystein Hagland hos Riksantikvaren, for å høre om en mulig fredning, men det var ikke så enkelt siden det forelå rivningstillatelse og en nylig vedtatt reguleringsplan for området.

Nye opplysninger kom frem, og det viste seg at dette huset antagelig er det siste huset etter De båtreisende som fortsatt eksisterer i hele Agder, fra tvangsbosettingstiden. Båtene deres er for lengst sunket eller hugget opp. Husene var oftest elendige, noen som skur å regne, de som ble De reisendes første boliger. Så skurene forsvant ett etter ett. En hel kultur ble nærmest radert ut. Det er faktisk en skamplutt i Norges historie, men samtidig er det herlig å dykke ned i de friske historiene som heldigvis fortsatt finnes etter dem. Det var et fattig, forfulgt – men også et fritt folkeferd. De var en viktig del av kystkulturen. Og helt enestående har det vist seg: Norge er det eneste landet i Europa som har hatt et reisendes folk i båter langs kyststripa. Det er derfor en viktig museal oppgave å belyse dette grundig fremover og ta vare på alle de spor som fortsatt finnes.

Fosselia 14: Huset så ut til å være i dårlig stand, men var i overraskende god tilstand.

Lars Harstad og Anne Sophie Høegh-Omdal i NRKs studio med Eirik Damsgaard

Vi fikk det travelt. Vi tok kontakt med eieren, Trond Gitmark, som var høyst velvillig og godtok en tidsbegrenset utsettelse. Vi kontaktet Gro Wærstad i Kulturrådet for å høre om midler til bevaring. Det er nemlig sånn at Staten har satt av en del midler til minoriteter i Norge, og dette var et prosjekt de fant interessant. Men de skulle ha et kostnadsoverslag på å flytte huset midlertidig. Heldigvis var kommunen v/Preben Værholm og Trude Jakobsen svært behjelpelige, så en tomt i ytterkanten av Stykkene ble stilt til rådighet, bare noen hundre meter lenger oppe ovenfor Fosselia. Kulturminnevern i Agder, ved Yvonne Fernmar Willumsen, Aadne Sollid, Silje Kringeland og Øyvind Salamonsen ble koplet på, for å følge opp at prosessen ble forsvarlig fulgt opp, både nå og fremover.

Kristen Flaa fra Flaakran.no sendte et kostnadsoverslag. Dessverre havnet dette i søppelposten og ble ikke oppdaget før noen uker senere, men da ble det også straks videresendt med en søknad til Kulturrådet. Det var høy intensitet både her og der, og honnør må gis til Kulturrådet for at de kastet seg rundt og fikk gitt LOR midler til å gå videre med flytteprosessen. Da var vi kommet inn i fellesferien og Norge stod stille. Heldigvis var Trond Gitmark nok en gang tålmodig, og vi fikk utsettelse til midten av august. Flaa bestilte stålbejelker som ble manøvrert inn under huset og sikret det som måtte sikres før transport.

Onsdag, den 17. august 2022 var alt i orden, Lillesands-Posten og NRK var på plass, det samme var ordføreren, kultursjefen, mange nysgjerrige og etterkommere etter De reisende. Flyttingen av huset opp til Stykkene ble gjennomført uten problemer, og snart stod det på sin midlertidige, kommunale tomt.

German og Tanja foran huset i Fosselia.

Flyttingen i gang.

Huset er heldigvis i mye bedre stand enn det ser ut til, men vi måtte søke støtte til å få det sikret. Det fikk vi fra Kulturminnevernet i Agder, så nå er vinduene dekket til, det er satt opp gjerde rundt for å hindre at barn tar seg inn der, og taket er pakket inn. Nytt tak kan først legges når huset har fått en permanent plass.

Det er laget en avtale mellom kommunen v/kultursjef Magne Haugen og LOR v/Lars Harstad om det videre samarbeidet. Her gjøres kommunen fri for alle økonomiske forpliktelser i forbindelse med huset. LOR står som eier og drifter av huset, som ble gitt gratis av Trond Gitmark, men kommunen kan være behjelpelig med tomt.

ARBEIDSGRUPPE

Det er nedsatt en arbeidsgruppe bestående av Lars Harstad (LOR), Ole Dolva (arkitekt), Jo van der Eynden (Forfatter), Kai Holm (igangsetter av Verven Kystkultursenter), Halvor Rismyhr (pensjonist og tidligere politiker) og museumsbestyrer. Vi arbeider nå med å prøve å finne en permanent plassering for huset. Etter råd fra Kulturrådet, søkte LOR om midler til utarbeidelse av arkitekttegning av huset og til en prosjektansvarlig til å følge opp den videre saksgangen. Halvor Rismyhr tok på seg å være prosjektansvarlig.

Ønsket plassering er i tilknytning til Verven Kystkultursenter, det er jo en viktig del av kystkulturen. Det er Lillesands beste havnetomt, så her er det mange interessenter.

Halvor Rismyhr oppdaget at det hadde stått et tidligere hus akkurat her, ut fra Kokkenes-modellen laget av Arne Corneliussen (Står på Kommunetorget). Huset er faktisk ikke helt ulikt huset etter De reisende.

Det var feieren Tjomsland som bodde i det gamle huset som stod ved Verven før. Huset ble også brukt til verksted en periode. Det ble revet rundt 1960.

REHABILITERING

I 2022 ble det gjort en del nødvendige utbedringer i de fine stuen på museet, etter tillatelse fra Kulturminnevernet. Takene i finstuen ble malt og gipsrosettene (stukkaturen) ble møysommelig renset for støv. Teppet ble renset, og det kom en ny frisk luft i rommet. Kurt Værholm fra Teppehuset AS fortalte at han måtte tømme adskillige bøtter med svart vann under rensningen. Med hjelp fra KC-Bygg v/ Knut Harald Kvifte fikk vi endelig rettet opp vannskadene på tapeten i spisestuen. Alt i alt nødvendige tiltak, men takk likevel til Teknisk etat i kommunen!

STRATEGISK KULTURPLAN

Enhet for Kultur og bibliotek har gjennom hele året arbeidet med en Kulturstrategi for Lillesand Kommune 2023-2028. 23 strategi- og kulturmøter og et 2-dages seminar i Tvedestrand (Museumsbestyrer kunne ikke delta på dette) er blitt avholdt gjennom 2022. Planen forventes ferdig høsten 2023. Den ble startet i 2021 på oppfordring fra SV v/Inger Margrethe Stoveland. Vi har hatt to (tre) offentlige møter gjennom året med mulighet for innspill fra publikum.

ØKONOMI

Netto driftsbudsjett for 2022 var på kr.1 197 240, -. Budsjettet inkluderer lønn til bestyrer, stedfortreder for bestyrer, lønn til sommerguider og drift. Foreløpige regnskapstall viser et **underforbruk** i 2022 på noe over kr.50.000,-.

INNTEKTER

Museets venneforening gav et tilskudd på kr.40.000,- som ble brukt til bl.a. vask av museets gardiner, teknisk utstyr og fotoforstørrelser til utstillingene, De gav også kr.20.000,- til snekkerverkstedet for innkjøp av nytt verktøy, til sammen altså kr.60.000,-! Dessuten fikk vi sponsorgaver fra Lillesands Sparebank på kr.11.201,-, fra Vest-Agder-museet IKS på kr.20.000,- og kr.31.201 fra IT i kommunen, til innkjøp av en utendørs skjerm til den nye mobile scenen, totalt kr.62.401, -.

Museets samlede egeninntekter er ifølge foreløpige regnskapstall kr.188.641,-. Gaver, sponsormidler og overføringer fra andre utgjør kr.122.401,-, mens utleie av lokaler, billettinntekter og annet salg utgjør kr.66.240,-.

Alle skoler, barnehager og flyktninggrupper kommer alltid gratis inn, og det samme gjaldt i 2022 for krigsveteraner og andre krigsskjenner. Det er gratis adgang til Tollboden og Museumsbutikkens bakenforliggende utstillinger. Entré til hovedbygningen kostet kr.50,- for voksne og kr.10,- for barn. Som i foregående år, har vi hatt billett fellesskap med Meta Hansen-huset (MHH), som betyr at én billett gir adgang begge steder. Selv om vi begge taper inntekter, regner vi samarbeidet som en viktig promotering begge veier. I 2022 mottok vi 48 billetter fra MHH, tilsvarende kr.2.400,- (mot 37 i 2021). MHH tar kr.40,- pr. billett, og barn kommer gratis inn her.

SLUTTORD

Det var et greit år på museet i 2022: Mange frivillige krefter, gode guider, godt med besøk og en utstilling som vi fikk veldig mye ros for. Moro var det å innlede et nytt kapittel i byhistorien, for museets del, om De båtreisende.

Museumsbestyreren var delvis sykemeldt i sommersesongen, men det gikk bra takket være stedfortreder fra Karianne Harrendran som er godt kjent med rutinene. Dog viser situasjonen hvor sårbart museet er med bare 1 fast stilling.

Takk igjen til alle de frivillige, som er museets ryggrad, og til alle dere som engasjerer dere i museet!

13. mars 2023

Anne Sophie Høegh-Omdal,
museumsbestyrer